

HISTORIA

GIMNAZJUM

PL
Z-54
(1,99)

Georg-Eckert-Institut BS78

1 015 234 2

Henryka Maj, Krzysztof Grzęda, Waldemar Zadka

PROGRAM NAUCZANIA HISTORII

DLA
GIMNAZJUM

Henryka Maj, Krzysztof Grzęda, Waldemar Zadka: Program nauczania historii dla gimnazjum.

**Program nauczania dopuszczony do użytku szkolnego przez MEN.
Decyzja DKW 4014-176/99.**

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
-Schulbuchbibliothek -

2000/3463

Recenzenci: prof. dr hab. Adam Suchoński
mgr Zbigniew Janusz

Korekta języka: mgr Jolanta Chwastek

ISBN 83-86425-92-X

Wydanie pierwsze — 1999 r.

© Copyright by Wydawnictwo „Innowacje” s.c.

ul. Ustrońska 24, 43-440 Golezów, tel./fax (033) 852 80 81

INTERNET: <http://www.innowacje.com.pl>

e-mail: wydawnictwo@innowacje.com.pl

Cieszyńska Drukarnia Wydawnicza
ul. Pokoju 1, 43-450 Cieszyn
Zam. 1628-k-99

PL
Z-54
(1,99)

SPIS TREŚCI

I. Założenia ogólne	5
<i>Charakterystyka programu</i>	5
<i>Układ i dobór treści</i>	9
II. Cele nauczania	9
III. Treści nauczania	11
IV. Opis osiągnięć ucznia	36
V. Kontrola i ocena osiągnięć	38

I. Założenia ogólne

Program nauczania historii, który Państwo otrzymali, jest opracowany w oparciu o „Podstawę programową kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych i gimnazjum” zatwierdzoną przez Ministra Edukacji Narodowej w dniu 15 lutego 1999 r.

Za główne zadanie w nauczaniu historii w gimnazjum uważamy kształtowanie u uczniów naukowej postawy wobec przeszłości. Takie założenie prowadzić ma do poznania badawczej procedury historii i poszukiwania prawdy o faktach i ludziach. Tak określony charakter nauczania — uczenia się historii, pozwoli rozbudzić u uczniów ciekawość świata oraz uczyć myślenia globalnego, które pozwoli dostrzec różne powiązania i uwarunkowania historii. Nauczanie — uczenie się historii, to nie tylko poznawanie faktografii historycznej. Proponujemy poznawanie przeszłości poprzez aktywną rolę jednostki, co pomoże zrozumieć, że to przecież człowiek kształtuje swe życie, że to on jest twórcą życia społecznego, a proces historyczny tworzony jest codziennymi działaniami ludzi. Takie ujęcie programu nauczania tego przedmiotu pozwoli dostrzec uczniom, że historia dzieje się nie tylko „gdzieś”, ale i na ich osiedlu. Ten program ma zwrócić uwagę uczniów na aktywną rolę człowieka w dziejach. Pożądanym następstwem nauczania historii w oparciu o dzieje i osiągnięcia postaci z przeszłości z ich zaletami i wadami, będzie wyzwalać aktywną postawę uczniów do poznawania dziejów. Egzemplifikacja historii poprzez postacie z przeszłości jest ważnym elementem nauczania naszego przedmiotu, który ukazuje rolę jednostki w historii, a tym samym prowadzi do zrozumienia istoty własnych poczynań dla dobra własnego i innych. Obcowanie z historią przez pryzmat ludzi może wyjaśnić tajemnice porażek i sukcesów. Takie poznawanie przeszłości ma charakter nie tylko poznawczy, ale prowadzi do jej przeżywania. Poznanie egzystencjalnej strony życia jest naturalną potrzebą człowieka.

Charakterystyka programu

Głównym elementem jaki przyjęto w programie nauczania historii na tym etapie kształcenia, jest personifikacja historii, która pozwoli uczniom zrozumieć świat, ludzi i siebie. Nauczanie — uczenie się historii w gimnazjum jest nauczaniem przedmiotowym i zakres treści zależeć będzie od doboru lektur, postaci i celów, jakie określi nauczyciel dla zespołu uczniowskiego. Uczeń, w oparciu o zakres programowy, powinien poznać postacie historyczne i umieć je umieścić w czasie i przestrzeni historycznej oraz określić ich porażki i sukcesy. Uczeń w trakcie nauki w gimnazjum powinien bliżej poznać postać charakterystyczną dla danej epoki i zaprezentować swoje przemyślenia, oceniając jej

dokonania. W programie prezentujemy standard postaci z historii, które uczniowie powinni poznać w stopniu dobrym. Przy wyborze postaci kierowaliśmy się ich dokonaniem oraz zasobem literatury, jej dostępnością i przystępnością dla uczniów. Program nauczania został wzbogacony wykazem przykładowej literatury poświęconej postaciom z historii. Zbiór postaci uznano za znaczący dla historii Polski, Europy i świata. Przygotowywane materiały o postaciach poznanych w poszczególnych klasach powinny znaleźć się w tzw. portfolio (teczki), które są zbiorem dokumentów, wiedzy, umiejętności i możliwości wybranych przez uczniów postaci. Zebrane materiały o postaciach z historii nie mogą być tylko notami biograficznymi, ale zawierać powinny również treści dotyczące życia, poglądów i osiągnięć w różnych dziedzinach życia oraz wpływ na związki ze współczesnością. Poza literaturą biograficzną zamieszczono w programie przykładowy zestaw tekstów źródłowych, materiałów wideo (emitowanych w ramach Telewizji Edukacyjnej). Niezbędnym środkiem dydaktycznym są mapy historyczne, które wykorzystywane muszą być na lekcjach i w pracach domowych ucznia.

W programie zaznaczono również ścieżki edukacyjne, które są zbieżne z treściami programu historii w gimnazjum.

Program wymaga od nauczyciela sprawdzenia wiedzy przedlekcyjnej — wiedzy uprzedniej ucznia i rozszerzenie jej o treści programowe.

Uczniowie powinni na tym etapie kształcenia, rozwijać następujące umiejętności:

- poszukiwanie,
- działanie,
- współpraca,
- doskonalenie się,
- komunikowanie,
- myślenie,
- uczenie się.

Rozwijanie umiejętności, kompetencji jest przedłużeniem układu przedstawionego w programie nauczania „Historii i społeczeństwa” dla szkoły podstawowej. Kolejność doskonalenia i rozwijania wyżej wymienionych umiejętności powinna w gimnazjum przebiegać w układzie, który prezentujemy niżej.

1. **Poszukiwanie** — ma dotyczyć wyboru i poszukiwania postaci historycznych, które swoimi działaniami miały wpływ na przemiany dziejów powszechnych i narodu polskiego. Uczniowie powinni poszukiwać w źródłach i materiałach o treści historycznej prawdy w wymiarze indywidualnym i społecznym. Poszukiwanie różnych źródeł związanych z postaciami i różnymi ocenami tych postaci. Poszukiwanie nie powinno ograniczać się tylko do materiałów historycznych, ale również do prasy, wspomnień, dzienników, listów, wywiadów oraz do literatury pięknej.

Poszukiwanie na tym etapie kształcenia powinno prowadzić do **działania**.

2. **Działanie** — powinno obejmować nie tylko gromadzenie, selekcjonowanie materiału, ale również wybór tematu związanej z postacią, która jest według ucznia najbardziej charakterystyczna dla danego okresu. Działanie powinno dotyczyć zbierania materiału oraz jego opracowywanie według przyjętego przez ucznia planu. Zebrany materiał uczniowie powinni porządkować i tworzyć odpowiednią jego formę. Działanie powinno dotyczyć ustalenia kryteriów, według których będą gromadzone materiały dotyczące postaci (życie osobiste, działalność, osiągnięcia itp.).

Działanie powinno być ściśle powiązane ze **współpracą**.

3. **Współpraca** — to wymiana materiałów z innymi uczniami, współdziałanie w grupie przy większych opracowaniach, a więc podziale zadań i ustalenia zakresu czynności. Współpraca powinna dotyczyć podejmowania indywidualnych i grupowych decyzji w sprawie doboru treści, akceptacji materiału źródłowego dotyczącego postaci historycznych.

Współpraca prowadzi do zdobywania umiejętności, które określono jako **doskonalenie się**.

4. **Doskonalenie się** — obejmować powinno rozróżnianie materiałów źródłowych, które występują w historii, uzupełnianie i poszerzanie zestawem pojęć historycznych, które pojawiają się w źródłach. Powinno też dotyczyć kształtowania umiejętności w określaniu czasu i przestrzeni w historii i analizowaniu źródeł pod tym kątem. Można to osiągnąć poprzez stosowanie różnych metod gromadzenia, przygotowywania, opracowania i prezentację. Pomocą służyć może komputer, Internet, które coraz szerzej wykorzystywane są jako narzędzie pracy również dla historyka.

Doskonalenie się powinno przygotować uczniów do **komunikowania się** z innymi.

5. **Komunikowanie** — to wymiana uwag dotyczących wyboru postaci, wymiana materiałów o treści historycznej i porównywanie go. Sprawdzanie tej kompetencji może odbywać się na lekcji, w trakcie prac koła historycznego, uroczystości szkolnych, sesji historycznych. Ważnym elementem jest wykorzystywanie wiedzy z języka ojczystego np. w trakcie prezentacji materiału historycznego i prezentowaniu własnych poglądów. Uczniowie powinni przygotować tezy do dyskusji i prowadzić ją na określony temat,

co rozwinię tę umiejętność. Do tej kompetencji zaliczamy uwzględnianie poglądów innych.

Komunikowanie oparte na wymianie poglądów prowadzić powinno do kształtowania zdolności **myślenia** historycznego (analitycznego i krytycznego).

6. Myślenie —

to istotny element kształcenia, bo prowadzić ma do myślenia historycznego poprzez analizę i krytykę źródeł, opracowań, do formułowania syntetycznych ocen postaci historycznych z dziejów powszechnych i polskich. Myślenie powinno prowadzić do formułowania wniosków na temat wpływu człowieka na dzieje. Ma ono prowadzić do rozwiązywania problemów związanych z oceną postaci i przemian historycznych. Na rozwój myślenia przyczynowo-skutkowego będzie wpływało posługiwanie się podstawowymi kategoriami historycznymi. Kompetencja myślenia ma prowadzić uczniów do hierarchizowania wydarzeń z przeszłości i wartościowania faktów historycznych. Uczniowie powinni zauważyć, iż narastająca ilość faktów i wydarzeń powoduje zmiany w hierarchii faktów i wydarzeń oraz miejsca postaci w historii.

Tak skonstruowany układ zdobywania umiejętności prowadzić ma do **uczenia się**.

7. Uczenie się —

przez które rozumiemy rozwijanie własnej wiedzy o tematyce historycznej, czym jest historia, z jakich elementów się składa, formułowanie kryteriów hierarchii ważności przemian w poszczególnych okresach dziejów człowieka i społeczeństw. Uczenie się to także rozróżnianie źródeł historycznych, korelacja treści historycznych z innymi dziedzinami wiedzy. Uczenie się planowania, organizowania procesu uczenia się. Uczeń powinien mieć też możliwość samodzielnej rekonstrukcji niektórych faktów historycznych w oparciu o zebrany materiał (np. w historii najnowszej w oparciu o prasę). Uczeń powinien oceniać postępowania swoje i innych, i zwracać uwagę na zmienność ocen i zachowań ludzi w różnym okresie, co prowadzić powinno do operowania podstawowymi kategoriami historycznymi, takimi jak ciągłość i zmienność.

Proponowana koncepcja zakłada realizację treści w następującym układzie: człowiek w prahistorii, warunki życia, osiągnięcia i spuścizna starożytnych cywilizacji jak np. wkład starożytnych w rozwój form ustrojowych, myśli i kultury. Podstawowym elementem nauki historii w gimnazjum jest poznanie wkładu wybitnych postaci w kształtowanie się form ustrojowych i kulturowych Europy oraz zmian jakie nastąpiły w Europie w religii, kulturze, stosunkach społecznych i ekonomicznych na przestrzeni dziejów aż do końca XX w.

Układ i dobór treści

- klasa I — uczniowie poznają osiągnięcia człowieka w kolejnych okresach prahistorii, dziedzictwo starożytnych, dzieje średniowiecza i jego wybitne postacie Europy i Polski oraz zmiany oblicza świata w czasach odrodzenia i w okresie reformacji;
- klasa II — uczniowie poznają nie tylko faktografię oraz działalność ludzi różnych dziedzin wiedzy, oraz różne oceny ich działań. Czas, jaki poznają, to wydarzenia oświecenia, XIX wieku, czas pierwszej wojny światowej, jej następstwa dla świata, Europy i ziem polskich;
- klasa III — uczniowie poznają najważniejsze dzieje świata, Europy i Polski między wojnami, przebieg II wojny światowej oraz czas okupacji na ziemiach polskich. Istotne dla zrozumienia ciągłości historii są czasy po II wojnie aż do 1989 r. Omawiając te problemy należy koncentrować większą uwagę na historii Polski.

Realizacja treści programowych odbywać się ma w wymiarze czasowym opracowanym przez MEN w „Podstawach programowych kształcenia ogólnego”.

II. Cele nauczania

1. Cele ogólne.

Cele dydaktyczne to komunikaty, które mają pomóc nauczycielom i uczniom określić, w jakim miejscu pracy się znajdują oraz co pozostało do zrealizowania.

W czasie nauczania—uczenia się historii uczniowie powinni:

- poszerzać wiadomości dotyczące postaci historycznych i ich wkładu w rozwój myśli ustrojowych, kulturowych, społecznych i ekonomicznych,
- uzupełniać zestaw pojęć oraz źródła historyczne i inne dokumenty, które będą prowadzić do określania struktur treści historycznych, np. wyszukiwanie przyczyn czy skutków, następstw itp. oraz miejsca jednostki w historii,
- wykorzystywać wiadomości z różnych źródeł do własnych przemyśleń i ich prezentacji,
- oceniać zjawiska, wydarzenia historyczne i postacie, określać kryteria oceny jakimi się posługują w ich ocenie,
- stosować wiadomości historyczne dotyczące postaci z historii w życiu codziennym, w powiązaniu z innymi dziedzinami wiedzy,
- rozwijać ciekawość i zainteresowanie sprawami dotyczącymi historii, toczącymi się w jego otoczeniu,
- porządkować wiedzę historyczną.

2. Cele etapowe (dla uczniów I klasy gimnazjum).

Uczeń powinien:

- określać i stosować cezury poszczególnych epok, zaprezentować ich charakterystyczne cechy oraz wkład człowieka w ich rozwój,
- wybrać charakterystyczną postać dla poszczególnych epok i przygotować jej portfolio,
- stosować zebrane wiadomości o postaciach do charakterystyki cezur historycznych (prahistoria, starożytność, średniowiecze, odrodzenie i reformacja) oraz wykorzystywać odpowiednie mapy, literaturę popularnonaukową itp. do poznawania rzeczywistości poszczególnych dziejów.

3. Cele etapowe (dla uczniów II klasy gimnazjum).

Uczeń powinien:

- określać i stosować cezury dla poszczególnych wydarzeń XIX w. i pocz. XX w. na świecie, w Europie i na ziemiach polskich oraz uzupełniać te informacje literaturą,
- rozpoznawać cele i następstwa wydarzeń historycznych,
- stosować wiedzę historyczną w innych przedmiotach i zainteresowaniach ukazując działanie człowieka i jego wpływ na dzieje.

4. Cele etapowe (dla uczniów klasy III gimnazjum).

Uczeń powinien:

- określać, stosować cezury historii XX w., próbując ocenić najważniejsze postacie tego okresu.
- rozpoznawać źródła historyczne charakterystyczne dla XX w.
- stosować poznany zestaw pojęć, postaci i ocen w analizie tekstów źródłowych, map, ilustracji, literatury popularnonaukowej i pięknej, listów, pamiątek, wspomnień itp.

III. Treści nauczania

Hasła programowe	Personalizacja historii	Proponowane środki dydaktyczne	Ścieżka edukacyjna
1	2	3	4
<p>I. Podział i sposoby określania czasu w historii:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumienie pojęcia historii, - po co nam historia? 		<p>Źródła materialne, które przetrwały do naszych czasów.</p>	
<p>II. Człowiek w prahistorii:</p> <ul style="list-style-type: none"> - najstarsze ślady życia człowieka w prahistorii, - osiągnięcia człowieka w kolejnych okresach prahistorii, - najstarsze ślady życia człowieka prahistorii na ziemiach polskich, - warunki życia (siedziby, narzędzia, zajęcia), - tryb życia. 		<p>Ilustracje z malowidłami naskalnymi, materiały wideo: „Życie w pierwotnym Biskupinie” (20’), seria „Tak żyli ludzie” (TŻL) – „Czasy prehistoryczne”, makietki i ilustracje przedstawiające osady np. na Ostrówku w Opolu, zbiory i lekcje w Muzeum Okręgowym.</p>	<p>„Edukacja regionalna”.</p>
<p>III. Dziedzictwo starożytnych:</p> <ul style="list-style-type: none"> - cezurę różnych cywilizacji, - warunki życia (Mezopotamia, Egipt, Izrael, Grecja, Rzym), - struktura społeczeństw starożytnych cywilizacji (Mezopotamia, Egipt, Izrael, Grecja, Rzym), - Perykles, Aleksander Macedoński, Juliusz Cezar – formy ustrojowe państw starożytnych (Mezopotamia, Egipt, Izrael, Grecja, Rzym), - wierzenia cywilizacji starożytnych, 	<p>Ramzes II Wielki, Kleopatra, Hammurabi, Perykles, Aleksander Macedoński, Juliusz Cezar, Jezus Chrystus, Konstantyn Wielki,</p>	<p>Mapa: Starożytny Wschód, Starożytna Grecja, Cesarstwo rzymskie w IV–V n.e., makietki lub ilustracje piramid, ilustracja: faraon z symbolami władzy, fotografie przedstawiające bogów, seria „Tak żyli ludzie” (TŻL) – „W czasach starożytnych Egipcjan”, A. Krawczuk, „Kleopatra”, „Stąd do starożytności”, K. Myśliwiec, „Święte znaki Egiptu”, frag. Kodeksu Hammurabiego, ilustracje serii „Tak żyli ludzie” – (TŻL)</p>	<p>„Kultura polska na tle tradycji śródziemnomorskiej”:</p> <ul style="list-style-type: none"> - życie codzienne Greków i Rzymian,

1	2	3	4
<ul style="list-style-type: none"> – początki pisma (obrazkowe, ideograficzne, alfabetyczne), – Sokrates, Platon, Arystoteles – twórcy filozofii, – Hammurabi – prawa starożytnych i jego następcy (starożytni, ich myśli i przykłady kultury, które przetrwały do naszych czasów, filozofia, historia, prawo, przyroda). 	<p>Sokrates, Arystoteles, Herodot, Platon, Teodozjusz II, Justynian I Wielki, Teodozjusz I Wielki.</p>	<p>– „W Babilonie”, „Hebrajczycy”, „Siedem cudów świata”, „Słownik kultury antycznej”, Ch. Jacq, „Ramzes”, J. Parandowski, „Wierzenia i podania Greków i Rzymian”, „Z antycznego świata”, W. Markowska, „Mity Greków i Rzymian”, „Mity greckie”, ilustracje przedstawiające Akropol, teatr, „Siedem cudów świata”, seria „Tak żyli ludzie” – „W antycznej Grecji”, „Historia armii greckiej”, R. Kulesza, „Świat starożytny: historia starożytna i teksty źródłowe dla szkół średnich”, „Maraton 490 r. p.n.e.”, mowa Peryklesa dot. demokracji, A. Krawczuk, „Perykles i Aspazja”, „Poczet cesarzy rzymskich”, frag. utworu Safony, „Pieśni”, R. Kulesza, „Ateny – Sparta 431–404: wojna peloponeska”, J. Modrzejewski, „Aleksander Macedoński”, A. Krawczuk, „Konstantyn Wielki”, K. Leśniak, „Arystoteles”, R. Turasiewicz, „Herodot i jego dzieło”, K. Leśniak, „Platon”, K. Kumaniecki, „Cycero i jego współczesni”,</p>	<p>„Kultura polska na tle tradycji śródziemnomorskiej”: – dzieje języka alfabetu, pisma, „Edukacja filozoficzna”: – narodziny filozofii, – najwybitniejsi przedstawiciele.</p>

1	2	3	4
		<p>seria „Tak żyli ludzie” – „W cesarstwie rzymskim”, „Historia armii rzymskiej”, A. Krawczuk – „Gajusz Juliusz Cezar”, ilustracje przedstawiające osiągnięcia Rzymian – np. „Siedem cudów świata”, A. Krawczuk, „Kronika starożytnego Rzymu”, G. T. Swetoniusz, „Żywoty cesarów”, T. Wołek, „Najdawniejsze dzieje Grecji”, Plutarch, „Żywoty sławnych mężów” (tłum.) M. Brożek, M. Jaczynowska, „Religie świata rzymskiego”, Z. Węglowski, „Papyros – dzieje pewnego wynalazku”, przykłady pisma obrazkowego, ideograficznego i alfabetycznego, materiały wideo: Sztuka starożytnego Egiptu (9’), Sztuka Mezopotamii (9’), Sztuka starożytnej Grecji (23’), Obrzędy w starożytnej Grecji (29’), Sztuka starożytnego Rzymu (15’), Dziedzictwo starożytności (30’).</p>	
<p>IV. Cezury średniowiecza i jego charakterystyka: – ośrodki polityczne i kulturalne Europy wczesnośredniowiecznej: ● Konstantyn – co ma wspólnego z Konstantynopolem?</p>	<p>Karol Wielki, Otton III,</p>	<p>Mapa fizyczna Europy, „Atlas historyczny”, P. Riche, „Karolingowie: ród, który stworzył Europę”, E. W. Wies, „Karol Wielki: cesarz i święty”,</p>	

1	2	3	4
<ul style="list-style-type: none"> ● Karol Wielki, Otton III – twórcy koncepcji zjednoczonej Europy w IX–XI w., ● twórcy i wyznawcy religii mono-teistycznych od I–VII w. <p>Rozwój chrześcijaństwa:</p> <ul style="list-style-type: none"> – państwo teokratyczne, – państwo patrymonialne – jego urzędy, – podstawowe pojęcia gospodarki średniowiecznej i struktury społeczeństwa feudalnego. 	Mahomet.	<p>tekst źródłowy – Einhard, „Żywot Karola Wielkiego” – w: „Wiek V–XV”, s. 72, 73, H. Smith, „Religie świata” (życie Mahometa),</p> <p>A. Krawczuk, „Poczet cesarzy bizantyjskich”,</p> <p>B. R. Browning, „Justynian i Teodora”,</p> <p>J. Parandowski, „Życie Karola Wielkiego”,</p> <p>ilustracje przedstawiające osiągnięcia Bizancjum,</p> <p>seria „Tak żyli ludzie” – „W pierwszych wiekach islamu”,</p> <p>A. M. Delcambre, „Mahomet głos Alaha”,</p> <p>tekst źródłowy – „Dictatus papae”,</p> <p>materiały wideo: W cieniu proroka (29’).</p>	<p>„Integracja europejska”:</p> <ul style="list-style-type: none"> – związki między Polską a innymi państwami europejskimi, <p>„Kultura polska na tle tradycji śródziemnomorskiej”:</p> <ul style="list-style-type: none"> – kultura chrześcijańska na tle kultury Grecji i Rzymu.
<p>V. Europa XI–XV w.:</p> <ul style="list-style-type: none"> – inwestytura, symonia i celibat, – reforma gregoriańska, – schizma wschodnia, – ziemia obiecana – ruch krucjatowy, – cechy monarchii stanowej w Europie, – skutki przemian religijnych – „Wielka schizma,” – husytyzm, – upadek Konstantynopola. 	Grzegorz VII, Henryk IV.	<p>„Atlas historyczny świata”: rozprze-strzenianie się chrześcijaństwa od VI–XV w.,</p> <p>„Pieśń o Rolandzie”,</p> <p>frag. W. Shakespeare, „Henryk IV”,</p> <p>J. Bogusz, „Tomasz z Akwinu”,</p> <p>J. Krzyżaniakowa, „Koncyliałyści, hereetycy i schizmatycy...”,</p> <p>R. Pernond, „Kobieta w czasach wypraw krzyżowych”,</p> <p>Lacanau Eric, Luca Paolo, „Grzeszni papieże: dolce vita na dworze watykańskim w średniowieczu i renesansie”.</p>	

1	2	3	4
<p>VI. Twórcy państwa polskiego X–XII w.:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● źródła państwowości polskiej, ● twórcy monarchii Piastów: <ul style="list-style-type: none"> – Mieszko I, – Bolesław Chrobry, Bolesław Śmiały i Bolesław Krzywousty – porażki i sukcesy, – czasy sporu o inwestyturę w Polsce, – zasada senioratu. 	<p>Mieszko I – Dąbrówka, św. Wojciech, Bolesław Chrobry, Kazimierz Odnowiciel, Bolesław Śmiały, Władysław Herman, Bolesław Krzywousty.</p>	<p>Mapa Polski w X–XII, J. Dowiat, „Metryka chrztu Mieszka I i jego geneza”, frag. Kroniki Galla Anonima, Thietmara (Wiek V–XV, s. 98, 99, 103), W. Kadłubek („Wiek V–XV”, s. 104 – statut B. Krzywoustego), frag. biografii Dąbrówki – Z. Satała – „Poczet polskich królowych i księżnych”, Z. Pietras, „Bolesław Krzywousty”, J. Miłkowski, „Bolesław Krzywousty” (BH); „Portrety władców” (J. Matejki i M. Bacciarellego), A. Garlicki, „Poczet królów i książąt polskich”, J. Jankowski, „Monarsze sekrety”, A. Gołubiew, „Bolesław Chrobry”, A. F. Grabski, „Bolesław Chrobry 967–1025”, A. Lisowska-Niepokulczycka, „Bolesław zwany Chrobrym”, T. Grudziński, „Bolesław Śmiały i biskup Stanisław”, B. Snoch, „Synowie Krzywoustego. Opowieść o początkach rozbicia dzielnicowego w Polsce”, J. Głosik, „Gród nad jeziorem”, materiały wideo: Początki państwa polskiego (20’),</p>	<p>„Integracja europejska”: – związki między Polską a innymi państwami europejskimi, „Edukacja regionalna”: – rola regionu i jego związki z innymi regionami, – Henryk Brodaty jako przykład władcy dzielnicowego (w zależności od regionu np. Przemysł II, Konrad Mazowiecki).</p>

1	2	3	4
		Polska w dobie rozbitcia dzielnicowego (29'), W kraju Mieszka I.	
<p>VII. Pod berłem ostatnich Piastów i pierwszych Jagiellonów:</p> <ul style="list-style-type: none"> - próby jednoczenia państwa – koronacje, - chrześcijaństwo czy grabieżcy? Krzyżacy na ziemiach polskich, - panowanie ostatnich Piastów: <ul style="list-style-type: none"> ● dyplomacja, ● wojny. - ustrój państwa polskiego za Kazimierza Wielkiego, - unie personalne Polski i ich twórcy w XIV i XV w.: <ul style="list-style-type: none"> ● z Węgrami, ● z Litwą, ● następstwa unii, - wzór rycerza średniowiecza, - struktura społeczna i gospodarcza Polski, - dynastia Jagiellonów, <ul style="list-style-type: none"> ● Jagiellonowie na tronach Europy: Kazimierz Jagiellończyk i Elżbieta Rakusanka rodzicami królów Polski, Czech, Węgier, - Polska po 1466 r. 	<p>Kazimierz Wielki, Jadwiga, Wł. Jagiełło, Władysław III, Kazimierz Jagiellończyk, J. Długosz, Paweł Włodkowiec, Zawisza Czarny, Albrecht Hohenzollern.</p>	<p>Mapa: Królestwo Polskie i Wielkie Ks. Litewskie 1370–1505 r., frag. tekstu źródłowego – „Unia w Krewie”, „Przywileje szlacheckie” w: „Wiek V–XV”, s. 195, 183, 192, L. Stomma, „Królów polskich przypadki”, frag. „Krzyżaków” Henryka Sienkiewicza lub filmu pod tym samym tytułem, tekst przemówienia J. Bażyńskiego do Kazimierza Jagiellończyka, reprodukcje obrazu J. Matejki „Grunwald”, S. Kuczyński, „Jagiełło i Jadwiga”, Z. Pietras, „Bolesław Krzywousty”, M. Kuczyński, „Zawisza Czarny”, B. Snoch, „Protoplasta książąt śląskich”, B. Zientara, „Henryk Brodaty i jego czasy”, Z. Boras, „Przemysł II. 700-lecie koronacji”, A. Klubówna, „Kazimierz Wielki”, J. Wyrozumski, „Kazimierz Wielki”, Wł. Kluz, „Jadwiga królowa Polski”, M. Duczmal, „Jagiellonowie: Leksykon biograficzny”, M. Kosman, „Jagiełło królem Polski”,</p>	<p>„Integracja europejska”: – związki Polski z innymi państwami.</p>

1	2	3	4
		<p>M. Bogucka, „Kazimierz Jagiellończyk”, J. Mietkowski, „Jan Długosz”, pod red. A. Mączka, „Dynastie Europy”, materiały wideo: Zakon krzyżacki (32’), Polska Kazimierza Wielkiego (29’), Przemiany w kulturze w XV w. (26’), Gotyk – architektura (17’), Gotyk – malarstwo, rzeźba, rzemiosło artystyczne (19’), Świątynia Mariacka w Krakowie (18’), Skarby Katedry Gnieźnieńskiej (16’), Klejnoty średniowiecznego Krakowa (20’).</p>	
<p>VIII. Zmiany w nowożytnych czasach. Nowe oblicze świata w epoce odrodzenia:</p> <ul style="list-style-type: none"> – utalentowani, wszechstronni i wybitni ludzie odrodzenia: K. Kolumb, Vasco da Gama, F. Magellan – ciekawi świata Europejczycy, – skutki odkryć, – M. Luter, J. Kalwin, Henryk VIII – prekursorzy nowych wyznań, – sobór trydencki i jego skutki, – ludzie nauki i techniki w czasach nowożytnych, – rywalizacja o hegemonię w Europie. 	<p>K. Kolumb, M. Kopernik, J. Gutenberg, M. Luter, J. Kalwin, Henryk VIII, Leonardo da Vinci, Michał Anioł.</p>	<p>Mapa: Wielkie odkrycia geograficzne, seria „Tak żyli ludzie” – „Odkrywanie Ameryki”, „W epoce wielkich odkryć geograficznych”, „Od renesansu do oświecenia”, teksty źródłowe – „Wiek XVI–XVIII w źródłach”, K. Kolumb o odkryciu Ameryki, s. 33, F. Kortez o spotkaniu z królem Azteków Montezumą, s. 41, A. Pigafetta o podróży Magellana dookoła świata, s. 47, tezy M. Lutera, s. 123, ustawa o głowie kościoła anglikańskiego, s. 130,</p>	

1	2	3	4
		<p>dekret o reformie duchowieństwa (Trydent), s. 136, J. Cepik, „Michał Anioł”, „Krzysztof Kolumb”, G. Bidwell, „Najcenniejszy klejnot” (Elżbieta I), S. Zweig, „Magellan”, J. Cepik, „Leonardo da Vinci”, S. R. Brzostkiewicz, „Kopernik i jego nauka”, A. Berry, „Galileusz i delfiny”, ilustracje sztuki i architektury renesansu, materiały wideo: Reformacja w Polsce (10’), Mikołaj Kopernik (28’), Kopernik i jego dzieła (29’), Reformacja w Europie (29’), Epoka odkryć (50’), Leonardo da Vinci.</p>	
<p>IX. Szlachta w Rzeczypospolitej i Rzeczypospolitej Obojga Narodów: – życie w Polsce w czasach Zygmunta I Starego i Królowej Bony (hołd pruski), – Rzeczpospolita krajem demokracji szlacheckiej (egzekucja praw i dóbr), – czasy polskiego parlamentaryzmu, – kultura polska „Złotego wieku”, (Polacy też humanistami),</p>	<p>Zygmunt I Stary, Bona, Zygmunt August, J. Zamoyski.</p>	<p>„Poczet królów” J. Matejki, M. Bacciarellego, „Poczet królów polskich” pod red. A. Garlickiego, M. Hryniewicz, „Na Zygmunto-wskim dworze” (BH), teksty źródłowe: konstytucja „Nihil novi”, s. 95, akt unii lubelskiej, s. 99 w: „Wiek XVI–XVIII w źródłach”, renesans w Polsce – ilustracje, „Hołd pruski”, „Unia lubelska” – J. Matejko;</p>	

1	2	3	4
<ul style="list-style-type: none"> - czasy reformacji za Zygmunta Augusta w Polsce, - unia lubelska, - Polska czasów tolerancji (przyszłość Polaków w myśl dokumentu z 1573 r.). 		<p>teksty źródłowe o eksporcie zboża – w: „Wiek XVI–XVIII w źródłach”, s. 79; St. Szostakowski, „Hołd pruski” (BH); J. Cepik, „Rozdrzeć tajemnice stref” (M. Kopernik), J. Jankowski, „Monarsze sekrety”, Z. Wojciechowski, „Zygmunt Stary”, M. Bogucka, „Bona Sforza”, M. Aleksandrowicz-Szumlikowska, „Radziwiłłówny w świetle swoich testamentów”, S. Grzybowski, „Jan Zamoyski”, Z. Spieralski, „Jan Zamoyski”, J. Tazbir, „Piotr Skarga”, S. Mackiewicz, „Dom Radziwiłłów”.</p>	<p>„Kultura polska na tle tradycji”: – wątki antyczne w polskim renesansie.</p>
<p>X. Pomędzy odrodzeniem a oświeceniem:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wojny religijne, - traktat westfalski i jego konsekwen. - kultura baroku – absolutyzm europejski, - czas władzy królów elekcyjnych w Rzeczypospolitej Obojga Narodów, <ul style="list-style-type: none"> ● konflikty wewnętrzne w Rzeczypospolitej, - S. Żółkiewski, J. K. Chodkiewicz, S. Czarniecki – najwybitniejsi wodzowie dawnej Rzeczypospolitej: <ul style="list-style-type: none"> ● stosunki państwa polskiego z sąsiadami, 	<p>Anna Jagiellonka, Stefan Batory, Ludwik XIV, Henryk Walezy, Zygmunt III Waza, Jan Kazimierz, Władysław IV, Maria Kazimiera, Michał Korybut, Jan III Sobieski, August II i August III, Stanisław August Poniatowski, St. Żółkiewski, J. K. Chodkiewicz.</p>	<p>Mapa: Europa w XVI i w I poł. XVII w., obraz „Noc św. Bartłomieja”, tekst źródłowy i obraz – „Defenestracja praska”, w: „Wiek XVI–XVIII w źródłach”, s. 238, frag. traktatu westfalskiego (j.w.) s. 241, Wł. Serczyk, „Poczet władców Rosji”, T. Serwatka, „Poczet królów Francji”, ilustracje Wersal; W. Magdziarz, „Ludwik XIV”, P. Gaxotte, „Ludwik XIV”, „Poczet królów polskich” J. Matejki i M. Bacciarellego, „Poczet królów polskich” pod red. A. Garlickiego,</p>	

1	2	3	4
<ul style="list-style-type: none"> ● przemiany ustrojowe (oligarchia magnacka, kryzys parlamentaryzmu). 		<p>tekst źródłowy „Konfederacja warszawska (j.w.), s. 146, J. Tazbir, „Piotr Skarga” – „Szermierz kontrreformacji”, J. Kaczmarczyk – frag. „Bohdan Chmielnicki”, Frag. H. Sienkiewicz – „Ogniem i mieczem”, „Potop”, M. Kosman, „Na tropach bohaterów trylogii”, tekst źródłowy – pokój w Oliwie, układ w Rednot lub traktaty welawsko-bydgoskie, „Wiek XVI–XVIII w źródłach”, s. 247, 248, M. Kosman, „Potop szwedzki”, S. Leśniewski, „Poczet hetmanów polskich i litewskich”, Z. Satała, „Poczet polskich królowych i księżnych”, Listy do Marysienki – teksty źródłowe – „Wiek XVI–XVIII w źródłach”, s. 287, St. Grzybowski, „Henryk Walezy”, A. Kersten, „Stefan Czarniecki”, Z. Kuchowicz, „Stefan Czarniecki. Pogromca Szwedów”, J. I. Kraszewski, „Kordecki”, L. Podhorodecki, „Władysław IV 1595–1648”, J. Leszczyński, „Władysław IV a Śląsk w latach 1644–1648”,</p>	<p>„Kultura polska na tle tradycji”: – wątki chrześcijańskie w polskim sarmatyzmie i baroku.</p>

1	2	3	4
		<p>Wł. Czapliński, „Władysław IV i jego czasy”, T. Żeleński-Boy, „Marysieńka Sobieska”, E. Jezierski, „Jan III Sobieski”, K. Targosz, „Jan III Sobieski – Mecenas nauk i uczonych”, M. Konopka, „Jan III Sobieski na Śląsku w drodze pod Wiedź”, J. Staszewski, „August II Mocny”, J. Staszewski, „August III Sas”, K. Żenkowski, „Stanisław August Poniatowski”, J. Łojek, „Stanisław August Poniatowski i jego czasy”, A. Zahorski, „Stanisław August – polityk”, Wł. Konopczyński, „Stanisław Konarski”, (1926), L. Podhorodecki, „Hetman Żółkiewski”, Ł. Kądziela, „Hetmani Rzeczypospolitej Obojga Narodów”, L. Podhorodecki, „Chodkiewicz Jan Karol 1560–1621”, Z. Wójcik, „Zwycięstwo pod Wiedniem”, „Kopczyk szczęśliwej wiktoria wiedeńskiej”, oprac. A. Witusik, Sz. Kobyliński, „Tajemnice poczty Matejki”, Wł. Czypliński, „Głosa do Trylogii”, materiały wideo: Absolutyzm europejski (27’),</p>	<p>Edukacja regionalna.</p>

1	2	3	4
		Stanisław Konarski (26'), Hugo Kołłątaj (30'), Książę Józef Poniatowski (30'), Stanisław Staszic (29').	
<p>XI. Przełom oświeceniowy na świecie i w Polsce:</p> <ul style="list-style-type: none"> - twórcy myśli filozoficznej i politycznej tego okresu, - zmiany gospodarcze, twórcy rewolucji przemysłowej, - założenia, formy ustrojowe przełomu oświeceniowego i ich twórcy na przykładzie Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej i Francji: <ul style="list-style-type: none"> ● M. Robespierre walczy ze sprzecznymi tkwiącymi w systemie ustrojowym Ludwika XVI (Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela), ● J. Waszyngton, T. Jefferson, de La Fayette, B. Franklin, ● T. Kościuszko w walce o niepodległość dwóch narodów (Deklaracja niepodległości), - Rzeczpospolita w dobie oświecenia, - osłabienie międzynarodowej pozycji Polski, - St. A. Poniatowski – walka o utrzymanie i naprawę Rzeczypospolitej: 	<p>J. J. Rousseau, Ch. Monteskiusz, J. Watt, J. Waszyngton, M. Robespierre, St. Małachowski, H. Kołłątaj, T. Kościuszko, Canaletto, Bacciarelli, St. Staszic, Katarzyna II, Fryderyk II.</p>	<p>Ilustracje maszyny parowej, J. J. Herlinger, „Niezwykłe perypetie odkryć i wynalazków”, frag. tekstów: Monteskiusza, Diderota, Rousseau – „Wiek XVI–XVIII w źródłach”, s. 358, 363, 357, frag. muzyki Mozarta, Haydna, L. Pastusiak, „Prezydenci Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej”, J. Roszko, „Ostatni rycerz Europy”, teksty źródłowe – „Deklaracja niepodległości” – „Wiek XVI–XVIII w źródłach”, s. 470, A. Manfred, „Rousseau, Mirabeau, Robespierre”, „Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela”, tekst źródłowy: „Wiek XVI–XVIII w źródłach”, s. 487, S. Zweig, „Maria Antonina”, Obraz „Zburzenie Bastylji”, „Wolność wiodąca lud na barykady”, B. Jagiełło, „Pod rządami Sasów”, J. Łojek, „Siedem tajemnic Stanisława Augusta”, kolekcja obrazów Canaletta, frag. Konstytucji 3-maja, tekst źródłowy: „Opinie ambasadora</p>	<p>„Edukacja filozoficzna”: – wiedza filozoficzna w analizie współczesnych problemów, „Kultura polska na tle tradycji”: – wątki antyczne w polskim oświeceniu.</p>

1	2	3	4
<ul style="list-style-type: none"> ● reformy w czasach stanisławowskich – wojskowa, skarbowa, o miastach, ożywienie gospodarcze, Konstytucja 3 maja, ● konfederacje i działania wojenne w obronie niepodległości, <p>– rozbiory.</p>		<p>pruskiego i Katarzyny II o reformach” w: „Dzieje narodu i państwa polskiego” – „Ostatnie lata pierwszej Rzeczypospolitej”, obraz „Rejtan” J. Matejki, tekst źródłowy – „Wiek XVI–XVIII w źródłach” – Manufaktury W. Potockiego w Niemirowie, s. 425, G. Piramowicz o powinnościach nauczyciela, s. 420, ilustracja Orderu Virtuti Militarii, J. Skowronek, „Książę Józef Poniatowski”, L. Podhorodecki – „Poczet hetmanów polskich i litewskich”, tekst źródłowy – „Przysięga T. Kościuszki i Uniwersał połaniecki”, s. 451, 453, J. S. Kopczewski, „T. Kościuszko”, F. Koneczny (Print), „Tadeusz Kościuszko (życie, czyny, duch na setną rocznicę zgonu Naczelnika)”, A. Lenkiewicz, „Kazimierz Pułaski – bohaterstwo, zaborczość Moskwy. Zdrada narodowa”, B. Szacka, „Stanisław Staszic – Portret mieszczanina”, J. Nadzieja, „Generał Józef Zajączek 1752–1826”, B. Szyndler, „Stanisław Nałęcz Małachowski 1736–1809”, reprodukcja obrazu „Przysięga T. Kościuszki na krakowskim Rynku”,</p>	

1	2	3	4
		materiały wideo: Klasycyzm, Gruzja Bastylia symbolem nowych czasów (25'), L. Pastusiak, „Kościuszko, Pułaski i inni”.	
XII. „Piękny wiek XIX”: – wielcy ludzie XIX wieku, ● Napoleon Bonaparte – wielka kariera małego człowieka, – dominacja Francji w Europie, ● jak doszło do powstania Księstwa Warszawskiego? – upowszechnienie zdobyczy rewolucji przemysłowej, – ludzie nauki i kultury i ich przełomowe osiągnięcia: ● nauki matematyczno-przyrodnicze, ● wynalazki techniczne, ● nowe idee artystyczne, – kolonializm i kolonialiści – nowe oblicze świata, – nowoczesne systemy polityczno-usługowe i gospodarcze tego wieku, ● Anglia, Niemcy, USA (w porównaniu z monarchią absolutną).	Napoleon Bonaparte, H. Ford, L. Pasteur, W. Rentgen, K. Darwin, T. Edison, A. G. Bell, M. Skłodowska-Curie, O. Bismarck, A. Lincoln.	T. Serwatka, „Poczet władców Francji”, Wł. Serczyk, „Poczet władców Rosji”, frag. tekstu: „Kodeks Napoleona” w: „Wiek XIX w źródłach”, s. 29, J. Skowronek, „Legiony polskie we Włoszech”, W. Łysiak, „Napoleoniada”, „Dane statystyczne o sieci kolejowej na świecie” w: Prokopczuk, „Historia powszechna 1871–1939”, s. 7, tekst źródłowy: „Wiek XIX w źródłach”, s. 146, „Proklamacja królowej Wiktorii o podporządkowaniu Indii Koronie Brytyjskiej w 1858”, s. 258, „Wykład J. Ruskina o ekspansji kolonialnej Anglii”, s. 276, L. Pastusiak, „Prezydenci USA”, M. Szczaniecki, „Powszechna historia państwa i prawa”, s. 476–479, 505–522, 525–538, P. Łysakowski, „Otto Bismarck – życie i polityka zagraniczna żelaznego kanclerza”,	

1	2	3	4
		obrazy impresjonistów i ekspresjonistów, muzyka romantyzmu, A. Zahorski, „Napoleon”, R. Bielecki, „Napoleon”, Sz. Askenazy, „Napoleon a Polska”, J. Serczyk, „Kobiety Habsburgów”, F. Hartau, „Wilhelm II”, S. B. Oates, „Lincoln”, T. T. Jeż, Z. Miłkowski, „Sylwetki emigracyjne”, (1988).	
XIII. Formy dążeń niepodległościowych Polaków w XIX w.: – zbrojne: <ul style="list-style-type: none"> ● Polacy u boku Napoleona, ● Polacy w powstaniach narodowych w XIX w., – inne koncepcje dążeń niepodległościowych Polaków: <ul style="list-style-type: none"> ● praca organizacyjna, ● Wielka Emigracja, ● ośrodki przemysłowe, ● stronnictwa i partie polityczne i ich oddziaływanie na Polaków. 	J. H. Dąbrowski, Księżę J. Poniatowski, A. J. Czartoryski, A. Wielopolski.	Tekst Konstytucji Księstwa Warszawskiego, umowa z Administracją Lombardii o utworzeniu legionów – „Wiek XIX w źródłach”, s. 22, 39, A. Syta, „W blasku napoleońskich orłów”, tekst źródłowy – „Detronizacja cara Mikołaja I” – „Wiek XIX...”, s. 181, „Manifest Tymczasowego Rządu Narodowego”, s. 230, „Dzieje narodu i państwa polskiego” – „Społeczeństwo polskie 1864–1914”, „Początki cywilizacji przemysłowej na ziemiach polskich”, „Od Stojałowskiego do Witosa”, teksty źródłowe: „Szkic programu PPS” – „Wiek XIX w źródłach”, s. 410, Róża Luksemburg o celach SDKPiL – „Wiek XIX w źródłach”, s. 428,	„Edukacja regionalna”: – historia regionu i jego przedstawiciele, J. Lompa, K. Miarka jako przykład polskich działaczy na Śląsku, w innych regionach mogą to być np.: K. Marcinkowski, G. Gizewiusz, J. Stapiński.

1	2	3	4
		<p>R. Dmowski o celach narodowych, – „Wiek XIX w źródłach”, s. 431, J. Wybicki, „Dzieła zwarte”, Wł. Zagajewski, „Józef Wybicki”, J. Chudzikowska, „Generał Bem”, Cz. Łuczak, „Generał Jan Henryk Dąbrowski”, J. Rusin, „Aleksander Wielopolski – bohater trudnej legendy”, materiały wideo: Walka o polskość (22’), Noc listopadowa (11’), Powstanie styczniowe (15’), Dezydery Chłapowski (24’), Józef Bem (24’, 24’).</p>	
<p>XIV. Narody w czasach „Wielkiej Wojny”: – rywalizacja mocarstw przed wybuchem wojny, – walki na frontach zachodnim i wschodnim, – wielcy żołnierze I wojny (F. Foch, J. Joffre, Hindenburg), – polscy żołnierze lat 1914–18 (W. Sikorski, J. Haller, J. Piłsudski), – politycy polscy w I wojnie światowej, – technika w służbie wojny, – rewolucja w Rosji i jej echa w Europie, – współtwórcy nowego ładu w Europie.</p>	<p>W. Wilson, W. Lenin, Mikołaj II, R. Dmowski, J. Piłsudski, I. Paderewski.</p>	<p>Tekst źródłowy: „Tezy kwietniowe Lenina” – „Wiek XIX w źródłach”, s. 35, „Wygrać Polskę” – „Wiek XIX w źródłach”, s. 62, „Odezwa J. Piłsudskiego do Legionów” – Dzieje narodu i państwa polskiego, Akt 5 listopada – „Wiek XIX w źródłach”, s. 64, Proklamowanie Rządu Tymczasowego – „Wiek XIX w źródłach”, s. 67, Orędzie W. Wilsona – „Wiek XIX w źródłach”, s. 43, Traktat wersalski – „Wiek XIX w źródłach”, s. 87, St. Grodziński, „Franciszek Józef I”, K. Kawalec, „Roman Dmowski”, St. Żochowski, „Piłsudski”.</p>	

1	2	3	4
		<p>O. Terlecki, „Generał Sikorski”, Z. Mierzwiński, „Generałowie II Rzeczypospolitej”, materiały wideo: Stulecie 1900–2000 (1.10’), 11. XI. 1918 w kraju (20’), O niepodległy czyn zbrojny narodu polskiego w latach 1914–1918 (18’), Listopad 1918 (15’), Stosunek państw walczących do sprawy polskiej w latach I wojny światowej (20’), Legenda o Józefie Piłsudskim (20’), I. J. Paderewski (15’), Rewolucja październikowa (24’).</p>	
<p>XV. „Między wojnami”: – lata dwudzieste w Europie Zachodniej: ● twórcy nowych systemów totalitarnych, ● działania H. C. Hoovera, F. D. Roosevelta – wielki kryzys gospodarczy, – dyktatorzy w ZSRR i ich działalność, – kryzys polityczny lat trzydziestych: ● Hitler, Mussolini, Daladier, Chamberlain – ci, którzy zdecydowali o przyszłości Europy, ● droga ku nowej wojnie.</p>	<p>B. Mussolini, A. Hitler, J. Stalin, F. D. Roosevelt.</p>	<p>Tekst źródłowy: „Traktat w Rapallo”, „Wiek XIX w źródłach”, s. 92, „Układ w Locarno” j. w. s. 97. M. Heller, A. Niekricz, „Utopia u władzy czyli historia Związku Sowieckiego”, B. Mussolini o doktrynie faszystowskiej – „Wiek XIX w źródłach”, s. 96, „Słownik historii XX w.”, „Wiek XIX w źródłach” – Kult J. Stalina, s. 104, „Charakter wielkiego kryzysu” – „Wiek XIX w źródłach”, s. 102, Adolf Hitler o głównych celach narodowego socjalizmu, s. 98, A. Bullock, „Hitler i Stalin: żywoty równoległe”,</p>	

1	2	3	4
		<p>A. Bullock, „Hitler: studium tyranii”, S. Aksamitek, „Generał Józef Haller: zarys biografii politycznej”, B. Zborski, „Adolf Hitler”, W. Maser, „Adolf Hitler – legenda, mit, rzeczywistość”. tekst źródłowy: – „Układ monachijski” – s. 114, „Gazety wojenne” – Droga ku wojnie, materiały wideo: Wersal 1919 (28’), Ryga 1921 (26’), I. Daszyński (18’, 27’), St. Wojciechowski (17’), Szalone lata dwudzieste (50’), Sprawa polska na konferencji w Locarno (27’), Monachium 1938 (26’).</p>	
<p>XVI. Polacy w odrodzonym państwie: – wojna polsko-bolszewicka i walki na innych granicach, – problemy integracyjne II Rzeczypospolitej, – twórcy ustroju politycznego, – sukcesy i problemy gospodarcze tego okresu, – sanacja czyli ku uzdrowieniu, – wybitni twórcy kultury i ich dzieła, – Polska w obliczu II wojny.</p>	<p>J. Piłsudski, W. Korfanty, I. Paderewski, G. Narutowicz, S. Wojciechowski, W. Grabski, W. Witos, I. Mościcki, J. Beck, W. Reymont.</p>	<p>Józef Piłsudski, „Rok 1920”, J. Borkowski, „Rok 1920”, M. Tuchaczewski, „Pochód za Wisłę”, Dzieje narodu i państwa polskiego – „II Rzeczypospolita”, tekst źródłowy – „Nota W. Korfanteo do rządów państw sprzymierzonych o powodach wybuchu III powstania śląskiego” – „Wiek XX w źródłach”, s. 153, tekst źródłowy: tzw. Mała Konstytucja – „Teksty do nauczania historii Polski 1918–39”,</p>	<p>„Edukacja regionalna”: – historia regionu i jego przedstawiciele.</p>

1	2	3	4
		<p>tekst źródłowy: Konstytucja marcowa – „Wiek XX w źródłach”, s. 145, J. Pajewski, W. Łazuga, „Gabriel Narutowicz – pierwszy prezydent II RP”, pr. zb. pod red. A. Ajnenkiela „Prezydenci Polski”, M. M. Drozdowski, „Reforma Grabskiego i Balcerowicza”, Dzieje narodu i państwa polskiego – „Z Sulejówka do Belwederu”, M. Rataj, „O przewrocie majowym” – „Wiek XX w źródłach”, s. 158, tekst – Konstytucja kwietniowa – „Wiek XX w źródłach”, s. 172, I. Daszyński, „Pamiętniki”, Dzieje narodu i państwa polskiego – „Pod rządami Marszałka”, Dzieje narodu i państwa polskiego – „Gospodarka II Rzeczypospolitej”, tekst źródłowy: „Przemówienia sejmowe” E. Kwiatkowskiego o 15 letnim planie rozwoju gospodarczego Polski z 2. 12. 1938 r. – „Wiek XX w źródłach”, s. 177, nagrania muzyczne J. Kiepurzy, frag. filmu np. „Znachor”, Dzieje narodu i państwa polskiego – „Polityka zagraniczna II RP”, J. Beck, „Ostatni raport”, tekst źródłowy: „Przemówienie J. Becka z 5. 05. 1939”, – „Wiek XX w źródłach”, s. 178,</p>	

1	2	3	4
		<p>tekst źródłowy: „Układ Ribbentrop-Mołotow”, „Wiek XX w źródłach”, s. 118, „Słownik historii XX wieku”, Gazety Wojenne, „Droga ku wojnie”, W. Wysocki, „Edward Śmigły-Rydz – malarz i poeta”, materiały wideo: Powstanie Wielkopolskie (10’), Maj 1926 (27’), Kawaleria II RP (27’), Wojna polsko-bolszewicka (20’).</p>	
<p>XVII. Druga wojna światowa:</p> <ul style="list-style-type: none"> – kampania wrześniowa, – bohaterowie września 1939 r., – pierwszy etap II wojny światowej, <ul style="list-style-type: none"> ● wojna na froncie północnym i na zachodzie Europy, – lata 1941–1943 – nowy etap w II wojnie światowej: <ul style="list-style-type: none"> ● wojna niemiecko-radziecka porażki i sukcesy, dowódcy i politycy, ● twórcy powstania Wielkiej Koalicji, ● wojna na Dalekim Wschodzie, dowódcy, – końcowy etap II wojny światowej: <ul style="list-style-type: none"> ● walki na Zachodzie, ● ofensywa na froncie wschodnim, 	<p>H. Sucharski, T. Kutrzeba, F. Kleeberg, Wł. Anders, Z. Berling, W. Churchill, J. Stalin, F. D. Roosevelt.</p>	<p>Gazety wojenne: Wybuch wojny, z. 1, Wybuchła wojna, z. 2, Westerplatte z. 3, Agresja ZSRR na Polskę z. 4, teksty do nauczania historii 1918–1945, Gazety wojenne – Niemcy atakują Danię i Norwegię, Kampania francuska, tekst źródłowy: Układ rozejmowy między Francją a Niemcami – „Wiek XX w źródłach”, s. 193, Plan Barbarossa – „Wiek XX w źródłach”, s. 199, B. Guderian, „Wspomnienia żołnierza”, tekst źródłowy: „Przemówienie radiowe Mołotowa z 22. VI. 1941 r.” – „Wiek XX w źródłach”, s. 204, tekst źródłowy: „Karta Atlantycka”, „Wiek XX w źródłach”, s. 205,</p>	

1	2	3	4
<ul style="list-style-type: none"> ● polskie formacje wojskowe na frontach II wojny, ● kapitulacja Berlina i Niemiec hitlerowskich, ● Stalin, Churchill, Roosevelt – ci, którzy decydowali o przyszłości Europy i świata (konferencje w Jałcie i postanowienia Wielkiej Trójki w Poczdamie), ● koniec wojny na Dalekim Wschodzie, <p>– bilans II wojny światowej.</p>		<p>„Sprawozdanie z konferencji w Jałcie”, s. 225, j.w., orędzie Roosevelta w sprawie wojny z Japonią z 8. XII. 1941, s. 207, B. C. Montgomery o lądowaniu aliantów w Normandii, s. 222, B. Wołoszański, „Lądowanie w Normandii”, akt kapitulacji armii niemieckiej z 1945, s. 229, akt kapitulacji Japonii z 2. IX. 1945, s. 237, uchwały konferencji poczdamskiej, s. 232, tekst źródłowy: „Sprawozdanie z konferencji jałtańskiej”, w: „Wiek XX w źródłach”, s. 225, J. Englert, „Generał Bór-Komorowski”, J. Englert, K. Barbariski, „Gen. Maczek i żołnierze I Dywizji Pancerniej”, K. Finker, „Stauffenberg i zamach na Hitlera”, materiały wideo: Żołnierze polscy na frontach II wojny światowej (27’), Rok zwycięstwa (25’), E. Śmigły-Rydz (30’), St. Mikołajczyk (22’), Gen. St. Maczek. I Dywizja Pancerna (35’).</p>	

1	2	3	4
<p>XVIII. Polacy w latach okupacji:</p> <ul style="list-style-type: none"> – polityka okupantów wobec ludności polskiej, – ugrupowania polityczne w czasie okupacji i ich działacze, – formy walki ludności polskiej z okupantem, – powstanie warszawskie i jego bohaterowie, – rywalizacja dwóch sił politycznych o władzę na ziemiach polskich, – okupacja w tradycji państwowej i rodzinnej. 	<p>Wł. Raczkiewicz, Wł. Sikorski, St. Grot-Rowecki, T. Komorowski-Bór, Wł. Gomułka.</p>	<p>Tekst źródłowy: „Niemiecko-radziecki układ o granicach i przyjaźni”, w: „Wiek XX w źródłach”, s. 191, tekst źródłowy j.w.: „O. Wattowa o deportacjach ludności polskiej na wschód”, H. Frank „O zasadach polityki niemieckiej wobec społeczeństwa polskiego”, s. 255, 251, „Prezydenci RP”, Gazety wojenne – Niemcy atakują Danię i Norwegię, Kampania francuska, Bitwa o Anglię, Przemówienie Wł. Sikorskiego, tekst źródłowy: Układ Sikorski-Majski, w: „Wiek XX w źródłach”, s. 257, „Kodeks moralności obywatelskiej czyli 10 przykazań walki cywilnej”, „Delegatura Rządu na Kraj o wysiedleniach ludności z Zamojszczyzny”, w: „Wiek XX w źródłach”, s. 258, 261, frag. filmów: „Zamach”, „Akcja pod Arsenalem”, tekst źródłowy: „O co walczymy”, w: „Wiek XX w źródłach”, s. 265, frag. książek: J. Kirchmayer, J. Ciechanowski „Powstanie Warszawskie”, T. Bór-Komorowski, „Armia Krajowa”, tekst źródłowy: „Rozkaz T. Bora-Komorowskiego w sprawie akcji „Burza” w: „Wiek XX w źródłach”, s. 263,</p>	<p>„Edukacja regionalna”: – historia rodziny na tle historii i tradycji regionu.</p>

1	2	3	4
		<p>sprawozdanie końcowe H. Franka na temat powstania warszawskiego, w: j.w. s. 278,</p> <p>pieśni powstania warszawskiego, tekst źródłowy: „Manifest PKWN”, „Dekret PKWN o reformie rolnej”, w: „Wiek XX w źródłach”, s. 274-277,</p> <p>E. Duraczyński, „Generał Iwanow zaprasza”,</p> <p>S. Jaczyński, „Generał broni Zygmunt Berling”,</p> <p>T. Żenczykowski, „Generał Grot u kresu walki”.</p>	
<p>XIX. Od bomby atomowej do lotów w kosmos:</p> <ul style="list-style-type: none"> – demokracje zachodnie po II wojnie światowej na przykładzie Niemiec, W. Brytanii, Francji i USA, – integracja gospodarcza Zachodu, – integracja wojskowa demokracji zachodnich, – kraje demokracji ludowej na przykładzie ZSRR, Węgier, Czechosłowacji, PRL-u, – stalinizm i jego przedstawiciele, – rekonstrukcja i odbudowa gospodarki, oświaty i kultury, – unifikacja i militaryzacja gospodarki krajów demokracji ludowej, – zimna wojna, 	<p>H. Truman, K. Adenauer, N. Chruszczow, B. Bierut, J. Gagarin, N. Armstrong.</p>	<p>Tekst źródłowy: Przemówienie Churchilla w Fulton, Porozumienie o utworzeniu Paktu Północno-Atlantyckiego, Układ Warszawski, w: „Wiek XX w źródłach”, s. 308, 317, 336, frag. filmu Fidyka „Defilada” (20’), S. Brodzki, „Z profilu i an face”, tekst źródłowy: Układ mocarstw w sprawie statusu zjednoczonych Niemiec, „Rozpad ZSRR i powstanie Wspólnoty Niepodległych Państw” w: „Wiek XX w źródłach”, s. 355, 359, Cz. Kozłowski, „Namiestnik Stalina”, R. Kupiecki, „Natchnienie milionów. (Kult J. Stalina w Polsce)”, tekst źródłowy: Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego o działalności opozycji,</p>	<p>„Integracja europejska”: – twórcy, cele i założenia wspólnot.</p>

1	2	3	4
<ul style="list-style-type: none"> – rywalizacja dwóch potęg np. w dziedzinie nauki, techniki, – dekolonizacja i jej następstwa. 		<p>St. Raczkiewicz o agentach, zapiski więzienne kardynała Wyszyńskiego z Komańczy, w: „Wiek XX w źródłach”, s. 375, 388, 397, frag. filmu „Przesłuchanie”, tekst źródłowy: Przemówienie Gomułki na VII Plenum KC PZPR o wydarzeniach poznańskich w 1956, List 34, „Prezydenci RP”, P. B. Wiuk, „Konrad Adenauer”, W. Wrześniński, „Niemiec i Europejczyk”.</p>	
<p>XX. Czas zmian na świecie w latach 1970–1990:</p> <ul style="list-style-type: none"> – odprężenie w Europie – KBWE – czas przebudowy i jawności, – okres budowy „drugiej Polski”, – dalsza integracja demokracji zachodnich (wojskowa, gospodarcza, walutowa itp.), – rola Polski w przemianach politycznych, społecznych w Europie (1980–89), – czas nadziei i rozczarowań w Polsce, – „jesień ludów” u schyłku XX wieku (Niemcy, Węgrzy, Czesi, Rumuni), – III Rzeczpospolita na drodze do zjednoczonej Europy, – kultura w II poł. XX w. 	<p>Jan Paweł II, L. Wałęsa, M. Gorbaczow.</p>	<p>Oświadczenie E. Gierka na spotkaniu ze stoczniovcami w Gdańsku, w: „Wiek XX w źródłach”, s. 399, 407, G. Meretik, „Noc generała”, frag. art. z paryskiej „Kultury” – Karykatury dot. pielgrzymek Jana Pawła II do Polski, w: „Wiek XX w źródłach”, s. 414 i 415, frag. wystąpienia telewizyjnego W. Jaruzelskiego o wprowadzeniu stanu wojennego lub tekst tego j. w. s. 411, M. M. Drozdowski, „Reforma Grabskiego i Balcerowicza”, tekst źródłowy: „Porozumienie okrągłego stołu w sprawie reform politycznych”, w: „Wiek XX w źródłach”, s. 415, wszelkie dostępne materiały prasowe i filmowe dotyczące pierwszych lat III RP, T. Karolak, „Jan Paweł II. Papież z Polski”.</p>	

1	2	3	4
<p>XXI. Świat w przededniu III tysiąclecia: – największe osiągnięcia ludzkości u progu nowego tysiąclecia:</p> <ul style="list-style-type: none">● naukowe,● kulturowe,● techniczne,● gospodarcze.			

IV. Opis osiągnięć ucznia

Przedstawiony program zawiera w części III treści nauczania — uszczegółowione hasła programowe wraz z kanonem postaci historycznych. W związku z tym w „Opisie osiągnięć ucznia” koncentrujemy się na prezentacji umiejętności ucznia zdobywanych przez niego na tym etapie kształcenia ogólnego. Opis osiągnięć uzupełniony jest o zestaw dat i pojęć, którymi uczeń powinien się posługiwać prezentując procesy historyczne.

Po pierwszym etapie kształcenia gimnazjalnego uczeń powinien:

- znać i posługiwać się jednostkami czasu historycznego (era, epoka, wiek, tysiąclecie),
- umieć zaznaczyć wydarzenia historyczne na linii chronologicznej oraz wskazać na mapie miejsca omawianych wydarzeń,
- znać daty wydarzeń występujących w programie: 3500 r. p.n.e., 3100 r. p.n.e., 776 r. p.n.e., 753 r. p.n.e., 490 r. p.n.e., 480 r. p.n.e., 476 r. n.e., 622 r. n.e., 800 r., 843 r., 966 r., 1000 r., 1025 r., 1076 r., 1096 r., 1138 r., 1226 r., 1241 r., 1295 r., 1320 r., 1343 r., 1385 r., 1410 r., 1444 r., 1453 r., 1466 r., 1492 r., 1517 r., 1525 r., 1569 r., 1573 r.,
- określać czas działalności i dokonania postaci, które odegrały znaczącą rolę w dziejach (wybranych przez nauczyciela i uczniów),
- określać siedziby, zajęcia człowieka pierwotnego,
- posługiwać się właściwą terminologią historyczną: człowiek pierwotny, rewolucja neolityczna, monarchia despotyczna, monoteizm, politeizm, hieroglify, państwo-miasto, polis, Hellada, kultura hellenistyczna, oligarchia, demokracja, republika, cesarstwo, barbarzyńcy, lenno, wasal, senior, inwestytura, monarchia patrymonialna, renta feudalna, krucjata, sobór, schizma, islam, prawosławie, pańszczyzna, cechy, przywileje, monarchia stanowa, styl romański, gotycki, odrodzenie, renesans, humanizm, kroniki, roczniki, unia personalna i realna, sejm, demokracja szlachecka, kolonie, reformacja, tolerancja religijna, wolna elekcja, ruch egzekucyjny,
- oceniać, znać, omawiać i charakteryzować osiągnięcia wybitnych przedstawicieli starożytności i średniowiecza w najważniejszych dziedzinach takich jak: prawo, nauka, technika, pismo, kultura i sztuka,
- rozróżniać, charakteryzować i oceniać wierzenia religijne, systemy ustrojowe (monarchia despotyczna, demokracja, oligarchia, republika, cesarstwo, monarchia patrymonialna i stanowa),
- rozróżniać, odczytywać i analizować różne źródła historyczne (teksty źródłowe, mapy, materiały ikonograficzne, materiały audiowizualne) i próbować, przy pomocy nauczyciela podejmować analizę i krytykę źródeł,
- stosować różnorodne techniki prezentacji: wypowiedź ustną, udział w dyskusji, referat, portfolio, posługiwać się zdobytymi wiadomościami,
- dostrzegać i wyjaśniać najważniejsze różnice między poznanymi formami ustrojowymi, cechami kultury w różnych okresach, wyznaniami.

Oprócz umiejętności i wiadomości opanowanych w pierwszym poziomie uczeń powinien po drugim etapie:

- znać daty wydarzeń występujących w programie: 1573 r., 1648 r., 1652 r., 1655—1660 r., 1683 r., 1772 r., 1773 r., 1776 r., 1789 r., 1791 r., 1793 r., 1794 r., 1795 r., 1797 r., 1807 r., 1815 r., 1830 r., 1863 r., 1914—1918 r., 1917 r., 11.XI. 1918 r.,
- doskonalić pracę z mapą, samodzielnie ją analizować,
- analizować mapy tematyczne (np. gospodarcze, demograficzne),
- poszukiwać i stosować nowe źródła wiedzy historycznej (literatura pamiętnikarska, dane statystyczne, prasa, akty normatywne, konstytucje),
- prowadzić samodzielną analizę źródeł,
- zaprezentować w pełniejszy sposób wybrane postacie historyczne podejmując próbę oceny ich dokonań,
- stosować w swoich formach prezentacji następujące pojęcia: monarchia absolutna, parlamentarna, konstytucyjna, liberum veto, oligarchia, manufaktury, rewolucja przemysłowa, burżuazja, arystokracja, barok, oświecenie, klasycyzm, romantyzm, pozytywizm, racjonalizm, empiryzm, rewolucja, konstytucja, industrializacja, kapitalizm, praca organiczna, socjalizm, liberalizm, konserwatyzm, nacjonalizm, partia polityczna, autonomia, restauracja, legitymizm.

Oprócz umiejętności i wiadomości opanowanych w poprzednich poziomach uczeń po trzecim etapie kształcenia powinien:

- znać daty wydarzeń występujących w programie: (1918 r., 1919 r., 1920 r., 1921 r. — daty związane z regionami), 15.08.1920 r., 17.03.1921 r., 1924 r., 1926 r., 1935 r., 1929—1933 r., 1938 r., 23.08.1939 r., 1.09.1939 r., 1940 r., 1941 r., 1943 r., 1944 r., luty 1945 r., 8.05.1945 r., 1945 r., 2.09.1945 r., 1949 r., 1956 r., 1968 r., 1970 r., 1980 r., 13.12.1981 r., 4.06.1989 r., 12.03.1999 r.,
- w pełni samodzielnie analizować źródła wiedzy historycznej określając ich znaczenie i charakter,
- dokonywać samodzielnego wyboru materiałów do portfolio a następnie dokonać syntezy,
- poszukiwać pozapodręcznikowych źródeł wiedzy historycznej (pamiętki rodzinne, pocztówki, prasa, literatura popularnonaukowa),
- w trakcie prezentacji posiadanych wiadomości wykorzystywać wiedzę zdobytą podczas nauki innych przedmiotów i własnych poszukiwań,
- dostrzegać ciągłość procesu historycznego, samodzielnie wskazywać i wyjaśniać przykłady tych związków (np. ewolucje ustroju, przemiany gospodarcze),
- dostrzegać i wyjaśniać wpływ ważnych wydarzeń historycznych (wojny, konferencje Wielkiej Trójki) na rozwój bieżących wydarzeń,
- znać zasady dyskusji, brać udział w takiej formie wymiany poglądów, stosować rzeczową argumentację, szanować poglądy innych,

- swobodnie posługiwać się pojęciami: totalitaryzm, stalinizm, faszyzm, narodowy socjalizm, autorytaryzm, sanacja, kryzys gospodarczy, polityka równowagi, ruch oporu, państwo podziemne, holocaust, zimna wojna, realny socjalizm, dekolonizacja, stan wojenny, integracja europejska.

V. Kontrola i ocena osiągnięć

Kontrola to gromadzenie informacji o uczniu i jego możliwościach, zasobie wiedzy. Kontrola dotyczyć powinna obserwacji ucznia i jego postępowania z materiałem historycznym i sposobami, jakimi się posługuje, aby rozwiązać zagadnienia czy postawiony problem. Kontroli i ocenie powinny podlegać: zdobyty zakres wiedzy historycznej, umiejętność rozpoznawania treści historycznych oraz zastosowanie jej w różnych dziedzinach. Kontrola i ocena wyników pracy, czyli stopnia realizacji założonych celów nauczania, powinna obejmować:

- odpowiedzi na pytania i zadania kontrolne, np. testy oparte na standardach osiągnięć, kontrola wiedzy i sprawności ucznia na temat treści historycznych zawartych w programie nauczania historii,
- samoocenę wyników pracy dydaktycznej nauczyciela określonych podstawami programowymi,
- ocenę wyników pracy ucznia ustalonych standardowymi środkami kontroli.

Kontrola bieżąca to: kontrola ustna wrywkowa, pisemna – test dydaktyczny, rozprawki tematyczne, referaty, wybór treści do dramy, analiza tekstów źródłowych, recenzji filmu, książki przeczytanej, artykułu, wystawy muzealnej itp. Kontrola okresowa powinna dotyczyć oceny opracowywanych portfolio dla wybranych postaci (jednej dla epoki). Ocena portfolio powinna dotyczyć różnorodności materiałów na temat postaci, jaką wybrał uczeń. Uczeń powinien znać również standardy, w oparciu o jakie będzie przeprowadzony egzamin po ukończeniu gimnazjum.

Aby osiągnąć założone cele i treści nauczania historii w gimnazjum, nauczyciel powinien stosować wszystkie metody aktywizujące uczniów, a zwłaszcza analizę tekstów źródłowych, dramę, dyskusję, nauczanie problemowe, metodę portfolio czy metodę kontaktów społecznych. Stosowanie tych ostatnich jest niezbędne w poznaniu działań ludzi historii.

NOTATKI

NOTATKI

ISBN 83-86425-92-X

9 788386 425921